

990718-1

Jestliže budeme pravdu chápat v nejužší souvislosti s tím, co je „to pravé“, tedy správné, spravedlivé, oprávněné, právoplatné atd. (jak naznačuje čeština), pak můžeme Aristotelově myšlence, že „vyzkoumati pravdu jest jednak snadné, jednak nesnadné“, vytknout povrchnost, která neproniká za to, co se momentálně jeví, k „příčinám“ (jak tomu přece vždycky chtěl sám Aristotelés). Jde zejména o myšlenku, že „nikdo jí nemůže zcela dosíci, ani se jí zcela chybiti“. Když totiž posuzujeme ne pouze člověka, ale živé bytosti všeobecně, ukáže se jako mimořádně účinné opatření to, čemu jsme si navykli říkat „instinkty“. Také v životě zvířat, ba i hmyzu, nižších organismů, rostlin atd. záleží na tom, zda jejich aktivity jsou – obecně i situačně – „pravé“, tj. zda momentálně i dlouhodobě jsou „perspektivní“, zda mají vyhlídku na úspěch i na přežití individuální i rodové atd. atd. Všude na všech úrovních zjišťujeme, že živé bytosti mají k dispozici jakousi primární výbavu, která je výsledkem minulého vývoje, a na druhé straně že mají jistou volnost k pokusům o individuální odpovědi na konkrétní výzvy okolností. Jinak řečeno, i nejnižší organismy jsou nějak geneticky naprogramovány, ale zároveň se – na základě této výbavy – musí zhostit úkolů, které před nimi vyvstávají nově, protože situačně. Kozákem v jeho habilitační práci připomínaný Jennings ukázal, jak dalekosáhlý význam mají v životě i nejnižších organismů tzv. „akce nazdařbůh“, „at random“ („aufs geratewohl“). Co z toho vyplývá? Snadnost, s jakou se živé bytosti (a také člověk) vždycky alespoň tak trochu „trefí“ do toho, co je „správné“, je pouze zdánlivá, protože je vykoupena myriádami pokusů a omylů, které kdysi měly tvrdý selektivní účinek tím, že byly vyřazeny organismy nejen neschopné života (a i to představovalo hekatomby neúspěšných případů životního usilování), ale i ty jen o trochu méně schopné než ty nejlepší. Strefit se do toho, co je „tím pravým“ v dané chvíli a dané situaci, je tedy usnadněno touto velmi draze vykoupenou zkušeností nesčetných generací, takže ona „snadnost“ toho, že se „tomu pravému“ alespoň přiblížíme, je pouze zdánlivá. A to, že jsou ony myriády zkoušek a neúspěchů základem jakési rodové zkušenosti, geneticky zakódované, a že proto mohou být tu a tam vytěženy dokonce v podobě nových úspěšných pokusů, je spíše dokladem toho, jak nesnadné je provést to, co je vskutku „tím pravým“ (aniž bychom zatím učinili tématem kritérium oné „pravosti“ – vždyť o to přec jde v našem zkoumání, takže nemůžeme začít předčasným, nezralým výměrem, jakýmsi předsudkem, z něhož bychom pak chtěli vše další odvozovat).

(Písek, 990718-1.)